

## **ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ СУСПІЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ**

Людина, яка є частиною біосфери й водночас наділена розумом і волею, має не тільки матеріальні, але й духовні потреби. З метою створення різнобічних умов свого життя люди взаємодіють з природним середовищем території, а також між собою. В результаті цього складається система зв'язків і відносин між ними, тобто людське суспільство. Його елементами є різноманітні людські об'єднання – соціальні групи, колективи, політичні партії, громадські та державні організації, народи, нації. Суспільство також можна розглядати як сукупність населення та різних сфер його життєдіяльності – економічної, соціальної, політичної та ін.

Суспільна географія – це наука про загальні та специфічні закони та закономірності територіальної організації суспільства, механізми дії та форми прояву їх у територіальних суспільних системах, що функціонують у просторово – часовому географічному просторі. Суспільна географія вивчає і аналізує в єдності тріаду Населення - Господарство – Природа та взаємозв'язки між елементами цієї тріади.

Тематика суспільної географії України надзвичайно широка. Актуальність щодо цієї науки останнім часом зросла у зв'язку з тими глибокими змінами, які відбуваються в українському суспільстві. Вивчення суспільної географії своєї держави має важливе значення для пізнання і розуміння об'єктів, явищ і процесів, що нас оточують чи учасниками яких часто є ми самі. Слід зазначити, що суспільна географія України як наука XXI століття ще буде зазнавати істотних змін [3].

Вивчення розвитку науки є необхідною складовою дослідницької діяльності. Саме через призму минулого можна виявити особливості сучасного стану науки та простежити тенденції її розвитку. Історія науки

здавна привертала до себе увагу тому, що без знання історії науки, без узагальнення її досвіду, досягнень і кризових явищ неможливо успішно здійснювати процес формування теорії науки – головної рушійної сили її розвитку і практичного застосування. Тому дослідження розвитку суспільно-географічної думки є надзвичайно актуальними для нинішнього етапу розвитку української географічної науки.

У світовому масштабі поряд з процесами глобалізації та інформатизації активно відбувається регіоналізація суспільного життя, в тому числі науки, освіти й управління життєдіяльністю населення, яка спрямована на максимальне використання потенціалу території. В суспільно-географічних дослідженнях цей процес зумовлений предметною сутністю суспільної географії і здійснюється за допомогою широкого використання добре опрацьованих категорій «територіальна структура», «розміщення продуктивних сил», «територіальна організація суспільства», методів районування, картографування, прогнозування та планування різних видів людської діяльності.

На початку ХХІ століття почали швидко розвиватися дослідження, спрямовані на вивчення низки нових видів людської діяльності, у т. ч. особливостей їх територіальної організації. Зокрема розвиток нових економічних відносин перехідного періоду викликав ринково- (або комерційно-) географічного напрямку СЕГ. Хоча термін "ринок" є категорією економічної науки, але велика різноманітність його регіональних (світовий, зовнішній, внутрішній) та галузевих форм (окремих товарів, послуг, капіталів та ін.) засвідчують правомірність його розгляду з позицій суспільної географії [2].

Митно-логістичний напрямок досліджень СЕГ в Україні є наймолодшим, зумовленим розвитком ринкових відносин та поглибленням зовнішньо торговельного процесу. Митна діяльність є давньою функцією держав, важливим регулятивним фактором зовнішньо-економічної діяльності.

Застосування досягнень суспільно-географічної теорії на практиці дозволяє здійснювати науково обґрунтоване виділення регіонів, аналізувати еволюцію їх просторової структури, проводити рейтингову оцінку регіонального розвитку з метою типізації регіонів за ступенем та характером їх проблемності. При цьому статистична рейтингова оцінка може і повинна доповнюватися перцепційною (чуттєвою) оцінкою соціально-економічної привабливості регіонів. На основі виявлення закономірностей циклічності, стадійності, гетерохронності регіонального розвитку існує можливість розробки екстраполяційних прогнозів просторової організації людської діяльності у регіонах з використанням різноманітних моделей. Докторська дисертація Костянтина Володимировича Мезенцева "Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку: теорія, методологія, практика" (2006) узагальнює принципи, методологічні підходи та методи географічних прогнозів. Можна вважати, що українська СЕГ приймає виклики сучасності. Гаслом її на початку ХХІ століття став вислів "Життя в різноманітті". Але слід визнати й існування певних проблем. Зокрема частка суспільно-географічних робіт в структурі і географічних досліджень залишається низькою у порівнянні з європейськими країнами і США. Там роботи суспільно-географічного спрямування переважають абсолютно (до 80 % від усіх географічних праць). В структурі власне суспільно-географічних досліджень "білими плямами" залишаються проблеми реструктуризації і регіональних аспектів окремих галузей промисловості; географічні аспекти транскордонних коридорів України; вивчення новітніх тенденцій географії світового господарства. Недостатньо активними є дослідження у галузі політичної географії та географії культури, проблем сталого розвитку тощо [1].

Отже, на сьогоднішній день, коли Україна переживає не лише складні часи трансформації не лише суспільних відносин, а й адаптації суспільства до реалій вільного та конкурентного ринку, перед суспільною географією стоїть низка важливих проблем, що покликані утверджувати і розвивати її як

науку. По-перше, це вивчення суспільно-географічних проблем становлення Української держави. По-друге, – виявлення суспільно-географічних особливостей кризи в Україні. По-третє, вивчення можливостей розв’язання проблем територіальної організації соціальної інфраструктури. По-четверте, проаналізувати регіональні проблеми безробіття в Україні. Розв’язання цих та інших проблем суспільної географії може бути вагомим внеском у формування стратегії виходу України з кризи, а отже, в кінцевому результаті у підвищенні добробуту українського народу.

Список використаних джерел:

1. Мезенцев К.В. Регіональне прогнозування соціально-економічного розвитку: Навч. посіб. – К.: 2004.
2. Топчієв О.Г. Терміни і поняття в економічній географії / О.Г. Топчієв. – К.: Радянська школа, 1982.
3. Пістун М.Д. Основи теорії суспільної географії: Навчальний посібник / М.Д. Пістун. – К.: Вища школа, 1996.